

A close-up photograph of a person's face, showing their eyes, nose, and mouth. The skin is heavily cracked and textured, resembling parched earth. A thick, black, curved mask or band is positioned across the lower part of the face, covering the mouth and chin. The person is wearing a necklace made of multiple strands of black beads, interspersed with small, light-colored pearls. The overall lighting is dramatic, highlighting the textures of the skin and the mask.

**STEFAN
HERTMANS**
KONVERTITKA

■ garamond

Konvertitka

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.e-garamond.cz
www.albatrosmedia.cz

■ **garamond**

Stefan Hertmans

Konvertitka – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

STEFAN HERTMANS

KONVERTITKA

STEFAN HERTMANS
KONVERTITKA

■ garamond

Z nizozemštiny přeložila Radka Smejkalová.

Tato kniha vychází díky podpoře agentury
Flanders Literature (flandersliterature.be).
*This book was published with the support of
Flanders Literature (flandersliterature.be).*

 **FLANDERS
LITERATURE**

מנין

Ženě, která políbila dům

„Co nemá času, je nyní a je na tomto místě.“
– Thomas Mann, *Josef a bratři jeho*

I.

Jupiterova hora

Je brzy ráno, nad hřebenem kopce právě vycházejí první sluneční paprsky.

Za oknem, z něž shlížím do údolí, vidím, jak se v dálce blíží dva lidé. Připadá mi, že přicházejí z výšin Saint-Hubert, odkud je vidět jak vrchol Mont Ventoux, tak údolí Monieux; na náhorní plošině pak po nějakou dobu procházejí řídkým dubovým lesem, kde se potulují vlci.

U proslulé strmé, majestátní skály Rocher du Cire se v nedosažitelné výšce rojí včely; její stěna se v letním slunci leskne medem, který z ní doslova odkapává. Masiv působí nepřístupně a opuštěně, celý je pohroužen do ranní mlhy. To všechno ti dva spatřili a mlčky pokračovali dál.

Na stále sotva postřehnutelné postavy dopadají šikmé sluneční paprsky. S obtížemi sestupují z místa, odkud dnes údolí jako hlídací pes střeží usedlost La Plane, klikatá cesta je dovede k levému břehu řeky – pro ně je to břeh pravý, poněvadž se ubírají proti proudu. Střídavě se objevují a mizí, tu se vynoří zpoza stromů, tu za ně opět zajdou. Když se dostanou na široou, svažitou pláň, jde jim to z kopce rychleji. Odtamtud se před jejich zraky rýsuje rozestavěná věž, tyčící se na vysoké skalní stěně jako utěšlivý maják. Když slunce vystoupá ještě o něco výše a ozáří dolní část údolí, prostoupí jas vesnici. Kamenné domy za šera téměř nelze rozeznat jeden od druhého, nyní se ale zdá, jako by

se víska nějakým zázrakem odpoutala od skalní stěny a teprve světlo jí propůjčilo tvar. Jako by někdo odhrnul širokou oponu a odhalil dosud spící krajinu.

Modř rozbřesku se rychle vytrácí. Převládnu žlutošedé odstíny. Poslední mraky na fialové obloze se horkem seskupí do obrovských vzdušných balvanů, bílý závoj povalující se nad řekou se vypařuje před očima. Nad střechami se prohání hejno vlh.

Když se dvojice přiblíží o dalších několik set metrů, je zřejmé, že muž v ruce třímá neopracovanou dřevěnou hůl. Žena kulhá, chůze jí očividně dělá potíže. Oba vypadají vyčerpaně. Vyvrtla si žena nohu na hrbolaté pěšince na výšinách, nebo ji má odřenou z bot po dlouhém, namáhavém mnohadenním pochodu? Zaostrím dalekohled a teprve pak si všimnu, že bude zanedlouho rodit. Muž má na sobě volnou halenu a na hlavě prostý klobouk. Místy ženu přidrží za loket, aby jí pomohl překonat překážku. Za nimi se vynoří další muž, s velkým vakem na zádech. Jde jim v patách a za otěže vede mezka.

Jak brzy ráno vstávali? Procitli celí zkřehlí kdesi pod stromem? Vzbudili se v hostinci? Do majestátního ticha jarního rána se z křoví u řeky stále ještě rozléhá cvrlikání slavíků. Jejich melodické, blouznivé štěbetání je slyšet až sem. Když se slunce překulí přes hranu kopce, proletí nad košatými duby tiše sova a vytratí se až do dalšího večera. Nadčasový klid, vzdálené vytí vlčáka, monotónní švitoření kukačky poletující nad osamělými lesy u Saint-Jean. Jarní krajina v brzkých ranních hodinách opojně voní, dýchá z ní nadpřirozená краса. Rozkvetly kosatce, pučí divoké třešně, rozmarýn se osypal jasnými kvítečky a teplou rosou se line vůně tymiánu. Teplou rosy: po židovsku Chamutal, bleskne mi hlavou, tak jí říkají.

Vím, o koho se jedná. Vím, před kým prchají.

Rád bych je oba přivítal ve svém domě, pohostil je něčím dobrým, co patrně ještě neznají, třeba šálkem kávy. Kde složí hlavu, když jejich dům už tisíc let neexistuje a středověkou část vsi zarostla tráva a křoví? První auto jim co nevidět může způsobit takový úlek, až z toho mladá žena předčasně porodí.

Dvojice právě doklopýtala do vsi.

Proberu se ze snění. Zavřu okno, zapálím v krbu, abych zahnal ranní chlad, postavím na kávu. Tu a tam pocítím bláznivé nutkání je z okna vyhlížet. Po staré dlažbě kloužou skvrny slunečního světla; je prázdný, tichý den.

*

Kdysi se této vesnici říkalo Jupiterova hora – Mons Jovis. V návaznosti na neolitické osídlení nedalekých jeskyň tu dávno před začátkem našeho letopočtu byly vztyčeny první domy z neopracovaného kamene. Jejich podobu zastřela noc času, stále však zůstává patrná v nejstarším zdivu zaniklé části vsky, která se tehdy rozkládala o něco výše. Ve staré kapli na okraji rokle se kdysi našel kámen s latinskými nápisy, zasvěcený Martu Nabelcovi, bohu, kterého v téhle oblasti uctívali Římané.

Primitivní středověké domy, roztroušené mezi těžko přístupnými skalami a vzrostlými duby, chránila vysoká skalní stěna, která jim skýtala téměř sto metrů dlouhou přirozenou hradbu. Tu a tam člověk ještě v suché trávě a křoví, mezi kameny zarostlými tymiánem, narazí na staré sklepy. Jejich temné dutiny jsou i za horkých dnů cítit plísni a hlínou. V téhle divočině plné ostružiní a uschlé vikve, kde často přes den sedávám a sním, se kdysi nacházela místnost, v níž se rodili a umírali lidé.

O hluboké studny, jež byly pod některými ze sklepů vykopány, se kolem desátého století vedly záštiplné sváry. Za pověstných vln tropických veder – takzvaných *canicules* – se voda kazila a docházelo k otravám. Lidé z nich obviňovali tuláky a mučili je už jen proto, že každá taková pohroma si žádala oběti. Nad krajinou se proháněly *rafales* – poryvy větrů *mis-tral* a *tramontana* –, jimž chatrné chýše nastavovaly svá záda bez oken a díky tomu přečkaly celá staletí. Příliš se nelišily od primitivních kamenných stavbiček *bories*, jaké si na suchých pláních nebo v dubových lesích stavěli pastevcí. Ti si už tehdy v kamení dělali průzory, které se v zimě daly utěsnit vlčí nebo liščí kůží, případně vypnutým prasečím měchýřem.

Středověké domy se zakládaly na úzkých parcelách s nestabilním podložím. Jejich těžké stěny o tloušťce i několik metrů se bez ladu a skladu opíraly jedna o druhou. Jak léta přibývala, rostly sice stavby do výšky, ale rozvoj stavebnictví s tímto trendem ruku v ruce nešel. Spousta z nich se proto koncem 18. století samovolně zřítla. Jejich trosky se proměnily v malebné kamenné mohyly porostlé psím vínem, jež se v řijnu krásně zbarvuje do ruda. Zbývající domky se opírají o svá úzká, těžká průčelí jako stařeny o hůl. Staletí přečkaly díky neustálým vysprávkám. Rozdrolené pojivo z hlíny a písku nahradil cement. Staré dubové trámy a provizorní podpěry se vyztužily betonem, domy dnes drží pohromadě ocelová táhla procházející zdmi, na koncích zajištěná ozdobnými kovanými terči, které tak trochu připomínají štíří klepeta.

*

Je nabíledni, proč milenci zavítali právě sem. Víška ne-jednou posloužila poutníkům a uprchlíkům jako útočiště. V jedenáctém století to byli židé, ve století sedmnáctém hu-

genoti. Jakmile nějaké místo proslulo svou tolerancí, putující se o něm dozvěděli. V osmnáctém století už obec, která se do kronik zapsala jako Monilis, čítala téměř tisíc obyvatel. Úzké, tmavé uličky praskaly ve švech a za krutých zim v nich v nadmořské výšce sedm set metrů bylo pošmourno, ovšem za dlouhých, horkých letních měsíců skýtaly kýžený chlad. Ve stokách plných sajratu si lebedily krysy. Na těch si zase pochutnávaly blechy, které přenášely mor. První případy moru byly v regionu popsány ve čtrnáctém století. Během velké morové epidemie, která sem byla o čtyři století později zavlečena z Marseille, místní kolem vsi vybudovali morové zdi, přísně střežené tlusté valy z neopracované břidlice, u nichž stráž ubíjela uprchlíky, kteří se přes ně snažili prodat. Povalující se mrtvoly obcházeli lupiči a okrádali nebožtíky o jejich poslední majetek. Natírali se na to z pověřivosti směsí tymiánu, rozmarýnu, levandule a šalvěje: lektvar prý zloděje chránil před nákazou. Kdysi jsem jednu starou dámu slyšel tomuto dnes již klasickému svazečku bylinek říkat *les quatre bandits*, čtyři loupežníci. Morová zeď se nyní nachází jen o pár kilometrů dál, je zarostlá travinami a bylinami. Byl hrdý, tento drsný kraj, který po staletí vzdoroval pařížskému centralismu a do nějž přicházeli lidé ze všech koutů světa: Španělé, Maročané, Italové, zbloudilí námořníci, kteří se sem dostali z Marseille a s krasotinkami z místních vyprahlých, pustých kopců zplodili děti. V jarním vánku tu mezi divokými kosatci, máky a poskrovnou zase tou špaldou sedávali usazení nuzáci. Jejich děti měly drsná chodidla s vysokou klenbou, divoký pohled a rozpraskanou kůži. Občas kolem táhla banda nájezdníků, kteří tu a tam rozmlátili lebku nějakému pastýřovi, znásilnili pár žen, a jakmile vesnici zachvátila hrůza, vzali si, co chtěli. Pak zmizeli za hřebenem a nechali visku napospas větru, slunci, tichu, strachu a modlitbám.

Do 21. století vstupuje víska jako poutník z dávných časů. Téměř vše je v ní jako zastara; za brzkých podzimních rán hlavní ulicí stále táhnou pastýři se stády, z nichž sálá teplo; pokojný klapot jejich kopýtek a tlumené cinkání zvonků v různých tóninách se od doby, kdy Vergilius psal své pastýřské básně, nijak podstatně nezměnily; zvířata se na sebe mačkají, jejich mláďata bláznivě poskakují a na asfaltu po nich zůstávají stopy z trusu a chomáčů vlny. Pošťák s cigaretou u úst trpělivě vyčkává v malé dodávce, až stádo opustí vesnici. Ve starém románském kostele se v neděli dosud slouží mše. Věřícím tu a tam ujede nota, jak už to u zbožných farníků bývá.

V zimě se někdy stává, že vesnice na dlouhé dny zapadne sněhem. To pak obyvatelé žijí ze zásob uložených ve sklepích a mrazácích. Za dlouhých, horkých letních měsíců je příroda drsná a podmanivá, půda vyprahlá, sklízí se levandule, z rostlin se lisuje vzácný olej a náhorní plošinou se line vůně ohně. Nejkrásnější je podzim, kdy země znovu ožije a ve vinicích se rozbzučí divoké včely. Kdysi se uvažovalo o tom, že by se prostředkem prehistoricky vyhlížející soutěsky, již vyhloubilo rozmarné koryto řeky, postavila železnice, aby byl do vesnice lepší přístup z níže položené planiny. Záhy se od toho však upustilo, poněvadž se ukázalo, že soutěskou si sem člověk nedokáže pořádně proklestit cestu ani na koni. Teprve od 90. let 20. století je náhorní plošina snadno dostupná díky dálnici vinoucí se přes tisícimetrový hřeben Les Abeilles.

Dny tu neznají hodiny. Člověk může zírat na skvrny slunečního světla šinoucí se po hrubé podlaze, zvláštní bílé světlo, které se v pozdním odpoledni chvěje a šplhá po stěně, až zmizí. Nic se tu neděje, a právě tomuto dění se nelze vymanit. Čas se tu řídí vlastními zákony.

Když uprchlíci za brzkého rána roku 1091 scházejí z kopce, jako první je od synagogy zahlédne vesnický rabín Jehošua Ovadja. O jejich příjezdu ho o několik dní dříve informoval posel, který sem dorazil na koni. Rabín si o ty mladé lidi dělá starosti – nejen kvůli ochraně, kterou jako smíšený manželský pár potřebují. Ví, že žena má za pár dní родit, zatímco jemu může trvat ještě několik týdnů, než se mu podaří uchystat jim bydlení. Poskytne jim střechu nad hlavou na tak dlouho, jak to bude nutné. Proč nepřijeli v sedle, se může jen dohadovat. Možná je přepadli lupiči nebo zloději koní. Snad se převlékli za prosté venkovany, aby unikli pozornosti svých pronásledovatelů. Netrpělivě vyčkává, dokud dvojice nevstoupí za hradby, a pak vyšle svou ženu, aby je přivítala u jižní brány, která je dodnes známá jako Portail Meunier. Doklopýtají až k jeho domu – kousek od místa, kde budou já o tisíc let později nic netušíc trávit letní měsíce četbou knih a cítit se šťastnější než kde jinde pod sluncem.

Chamutal má na pravém chodidle hlubokou odřeninu; vyvrtila si kotník tak nešťastně, že jí praskly vazy. Noha zrudla a otekla, v podlitinách se jí pod kůží hromadí krev, hrozí, že se kotník zanítí. Rabínova žena jí ránu opatrně omyje směsicí levandulového oleje, výtažku z kopřivy a vlažné vody. Chamutalin manžel, David Todros z Narbonne, Jehošuu Ovadju zpraví o nejnovějším vývoji.

Rabín zamyšleně přikyvuje a hledí si plnovous; jeho paní osuší mladé ženě zraněnou nohu.

Jak se jmenuješ doopravdy? zeptá se rabín.

Žena váhá; ptá se snad na její bývalé křestní jméno?

David odpoví za ni. Sára, říká. Moje žena se jmenuje Sára.

Chamutal je přezdívka, kterou jsem jí dal.

Položí svou ruku na její.

Pak se všichni odmlčí.

*

Je to bouřlivá doba. Náboženský mír, který kdysi nastolil Karel Veliký, se kvůli politické nestabilitě pomalu rozpadá. Všude se chopili moci feudální válečníci, kteří nad svými územími získali autonomní nadvládu; centralistický řád ztrácí moc, rozmáhají se nepokoje, zákony jsou uplatňovány stále svévolněji. Židé a křesťané spolu po několik staletí žili v relativním míru, nyní se však stále častěji šíří zvěsti o surových útocích na židovské komunity. Mnoho španělských židů prchlo v posledních měsících na jih Provence – zejména přímořské město Narbonne je doslova zaplaveno lidmi bez domova hledajícími štěstí nebo bezpečné útočiště. Davidův otec, vrchní rabín z Narbonne, jehož rod prý pochází přímo od krále Davida a kterému nikdo neřekne jinak než Roi aux Juifs, stárne. Na práci už téměř nestačí, je vyčerpaný a trpí nespavostí; navíc se obává o osud svého nejstaršího syna a snachy.

Vypravil utečence na toto odlehlé místo ve Vaucluse v naději, že se jim tam podaří držet mimo dosah křesťanských rytířů, které z Rouenu vyslal otec normanské dívky, aby ji přivedli zpět. Prchnout do Španělska bylo příliš nebezpečné; po cestě do Santiaga de Compostela se to hemžilo křesťanskými poutníky. V oblasti kolem Toulouse a Albi zase panoval neklid kvůli bojůvkám s manichejci a vzestu-

pu kacířských hnutí. Na denním pořádku tam byly bitky a popravy. Nemohli se uchýlit ani do velkých měst: všude se verbovalo pro tažení na Blízký východ a podél cest číhaly ozbrojené tlupy, které přepadávaly a ohrožovaly pocestné.

Rabín Todros proto nasměroval mladý manželský na cestu, která by rozzuřenému Chamutalinu otci nikdy nepřišla na mysl: severovýchodně přes planinu u Arles, podél Rhône, kolem posádkového města Avignon – kde tehdy ještě nestál slavný most –, do Carpentrasu a odtud do kopců převážně neobydleného předalpi, pak ještě dále k Sisteronu až na jihovýchodní stranu Mons Ventosus, kde věděl o nepočetné židovské komunitě obývající odlehlou horskou vísku Mons Jovis – zkomoleně Moniou. Jeho kolega, rabín Ovadja, tam mladému páru jistě poskytne ochranu a přístřeší. S Jehošuou Ovadjou, původem ze španělského Burgosu, ho pojilo přátelství z mládí, kdy oba studovali Tóru v židovské škole v Narbonne. Pustý hornatý kraj kolem Moniou se roku 1032 stal součástí Svaté říše římské, pro galské rytíře pátrající po ženě tedy už ležel za hranicí země. O této horské oblasti navíc bylo známo, že zde židé a křesťané žijí víceméně ve vzájemném míru. Ovadja přisvědčil a směrem k mladému Todrosovi pronesl, že jeho otec učinil moudré rozhodnutí.

*

Odpoledne bloumám po středověkých rozvalinách. Současný starosta nedávno nechal ruiny starodávné čtvrti oficiálně pojmenovat „Le Jardin de Saint-André“, podle zříceniny kaple tyčící se vysoko nad obcí na nejzazším okraji rokle. Z divoké trávy tu a tam vyčnívá kus románského oblouku. Drápu se strmou stezkou nahoru. Staré zdivo se

párkrát někdo pokusil obnovit – romantické pokusy o rekonstrukci v režii skupinky dobrovolníků z řad mladých lidí, kteří se tu o letních prázdninách celé dny vláčejí s kameny a krumpáči. Vztyčují šálivé, starobyle vyhlížející stavbičky a motykou okopávají nahodile zarovnané kusy půdy porostlé mladými jilmy a doubkou, pod jejichž kořeny se nacházejí rozvaliny. Historická křehkost tohoto místa nikoho netrápí. Zaniklá část vsi dnes připomíná zelenou oázu, na terasovitém svahu plném divokých květin se rozkládá zahrada lemovaná zídkami, které tu ze středověké suti vystavěli v řadách nad sebou. Jako by to tu tak všechno stálo už celá staletí. Tahle poklidná zahrada ovšem kdysi bývala nejhustěji obydlenou částí vsi, s úzkými uličkami a vysokými, ponurými domy namačkanými jeden na druhý. Panoval tu hluk, zápach a každodenní ruch, středověká komunita tu žila v intenzivní, těsné pospolitosti a kypěla životem. Lidé zde žili a umírali, spali, pracovali a kleli, milovali se a v těch nejprimitivnějších podmínkách rodili děti. Nyní se v roští před mými šlépěji rychle klidí z cesty pestrá užovka. Nahoře na skále pobíhá a poskakuje pár koz, které se vymanily z chatrné ohrádky a teď něco ohlodávají, jako v extázi hledí na svět svýma žlutýma, čertovskýmá očima a pak na obzoru mizí za hřebenem. Nad vysokou skálou pomalu krouží káně. Panuje téměř zlověstné ticho. Jako bych hluboko pod zemí slyšel hučení času.

*

Synagoga a obydlí Davida Todrose se musely nacházet ne daleko od sebe – nanejvýš dvě stě metrů od místa, kde stojí starý dům, v němž píšu tyto řádky. Dále to být nemohlo, to už by se člověk ocitl vně hradeb. Vzhledem k titěrné rozloze domů na jižní straně je nasnadě, že židovská čtvrť se

nacházela právě zde. Židům byly přidělovány miniaturní stavební parcely ve snaze omezit jejich vliv a bohatství. Zužující se pozemky, z nichž jeden sám obývám, jsou rozeznatelné už na napoleonských kopiích středověkých map, díky nimž vím, že už tehdy zde takové domy stály. Oba uprchlíci touto ulicí nepochybně mnohokrát procházeli. V širém tichu nad krajinou lze jejich blízkost stále ještě vycítit. Znovu scházím do současné vsi – jako bych jen tak mohl opustit dávno ztracený čas a vrátit se do přítomnosti.

Usedám ke svému pracovnímu stolu a znovu listuju vědeckým článkem, který mi asi před deseti lety přinesl jeden postarší soused z jižního Německa, který tu už desítky let obývá starý, idylický dům. Tohle si musíš přečíst, až budeš mít čas, poznamenal. Text jsem si okopíroval a uložil ho do zásuvky dědečkova starého psacího stolu vedle diářů, které mi kdysi věnoval. Později jsem si všiml, že má jednoduchý titulek „Monieux“. Vyšel v roce 1969 a jeho autorem byl uznávaný odborník na staré hebrejské dějiny Norman Golb.

Teprve když se mladá žena s podvrtnutou nohou uvelebí v neckách s levandulovým olejem, dojde jejímu manželovi, jak je vyčerpaná. Otok neopadává, výron krve se projevuje ošklivými černo-žlutými podlitinami. Dítě v břiše prudce kope, rabín se obává, že žena slehne. Nechají ji odpočinout na krátkém, dubovém lůžku. Poněvadž se nepřestává třást, rozdělají oheň. Jakmile se z krbu začne linout teplo, mladá žena okamžitě usne. Po starých dlaždicích kloužou skvrny slunečního světla.

Je poklidný, vlahý den. Nahoře nad strmou skalní stěnou, u rozestavěné tvrze, odkud se nesou dozvuky kladiv, jimiž dělníci opracovávají kameny, se vznáší káně. Rabín přemýšlí, jak přesvědčit podezíravého kněze z kostelíka Saint-Pierre na druhé straně Moniou, že dorazivší světlovláska s modrýma očima je sefardská židovka.

Kolem šesté hodiny zapadá slunce za vysokou skálu. Zatímco jeho světlo modrá a slábne, hvězdy na druhé straně údolí rozechvěje rudnoucí záře. Planinou se přežene poryv větru. Keře a stromy u břehu řeky chvíli divoce šumí. Pak nad pustou vrchovinou opět zavládne nekonečné ticho.

Když se mladá žena s úlekem probudí, svět kolem ní už je pohroužen do tmy. Nemá ponětí, kde se nachází, a tak na okamžik zpanikaří. Pak postupně rozeznává obrysy skříňně, tmavé truhly a židle. Bedry jí projede prudká bolest,

kteřá jí vyrazí dech. Vydá ze sebe tlumený výkřik. Ihned poté se otevřou dveře a stěny olízne slabá zář plápolajícího plamene. Do místnosti vstoupí rabínova žena s kádí vody a štosem látek. Se skloněnou hlavou a rukama v podpaždí se mlčky usadí vedle postele, v níž se převaluje a potí Chamutal. Stařena mumlá starodávné, nesrozumitelné modlitby. Po hodině silících kontrakcí rodička opět upadá do hlubokého spánku, uprostřed noci se probouzí s bušícím srdcem, bolestí je jí na zvracení. Opatrovnice zmizela. Na východě vyšel nad kopcem neuvěřitelně velký měsíc. Jeho mihotavá zář se malým okenním otvorem dere do místnosti jako živá bytost. Mladá žena musí nutně na záchod. Rozespalá se vysouká z postele, nahmatá vedle lože ošmajdané boty a odpotácí se ven. Tělem jí projede kontrakce. Sténá a celá rozrušená hledí do uličky, kterou nepoznává. Doklopytá k hromadě kamení a nízkému křoví. Tam si přičapne, hlava se jí roztočí bolestí. Má pocit, že močí, ale to jí jen praskla plodová voda. V podřepu se porod najednou rozběhne naplno. Pod oparem bolesti vnímá, jak se dole trhá. Úpí jako umírající zvíře, kňučí a vzlyká, překulí se na záda mezi dva kameny a pohmoždí si bedra. Z klína se jí vynoří hlavička. Žena dýchá jako o překot, tlačí a sténá, zarývá ruce do suché hlíny, pak se zase bezmocně podpírá v kříži, šmátrá mezi nohama, cítí, jak jí teče krev, chvěje se strachem a bolestí. Zdá se, jako by měsíc svítil stále jasněji; na její zmáčený podbřišek a nohy se snáší chlad noci. Když jí ona nehybná věc vyklouzne mezi nohama do prachu a štěřku, ztratí na chvíli vědomí. Pak se znenadání úzkou uličkou rozlehne křik a kroky, bouchnou dveře. Když Chamutal podepřou, vyvalí se z ní spolu s placentou silný proud krve. Neúprosný měsíc jí bodá do očí. Pronikavě naříká a volá jméno své matky. Když porodní bába špatně nabroušeným nožem přeřízne pupeční šňůru a ošplíchá rodidla vodou,

mladé matce se v deliriu roztočí hlava. Stařena pak chytne bledé novorozeně za nohy, párkrát s ním zatřese a poplácává ho, dokud z něj nevyjde slabounký výkřik, vzlyk, který přejde v jekot a vrískot. Když tři ženy odnášejí mladou ženu v mrákotách dovnitř, porodní bába ukáže na místo, kde ležel novorozenec: choulí se tam velký had, ztuhlý nočním chladem, který se nyní navýsost pomalu a jakoby ve snách plazí mezi kameny pryč. Mladý David mumlá za čerstvého rozbřesku u porodního lůžka starobylá slova: *Baruch ata ha-šem Elohejnu melech ha-olam.*

*

Hluboce zakořeněný strach ani první dny po porodu neustupuje. Vybavují se jim stíny jezdců v narbonnešské uličce, stále se cítí ohroženi. Tady se ovšem nic neděje, z neměnných kopců vyzářuje klid, všední život v této odlehlé víscce jako by jim skýtal ochranu, a tak se postupně uklidňují. David Todros v noci sedává u lůžka své ženy, přes den pomáhá rabínu Ovadjovi se školičkou v synagoze.

Osmý den po narození je dítě obřezáno. V souladu s tradicí dostává jméno Jaakov. Chamutal zůstává na lůžku, ale zezdola slyší mezi drmolnými modlitbami křik a vzlykot dítěte. A potom hovor, smích a popíjení. Usíná a její mladé prsy se bolestivě nalévají až k prasknutí.

Prvorozený syn je dle starých zvyků vykoupen. Přinesou jej na podnosu, obloženého stroužky česneku. Přítomní muži si vezmou po stroužku a uždibují ho; zahání tím zlé demony. David pokládá syna do náruče rabína Ovadjji, který působí jako kohen. Předá mu rituální kupní cenu a znovu si syna přebírá. Pak usednou k prostému pokrmu. Je teplý den, nad údolím pálí slunce, koryto řeky je téměř vyschlé. Po starých kamenných zdech se mezi břechťanem

a psím vínem prohánějí ještěrky. Do teplého vánku se vlní divoká špalda a vlčí máky. V chladné hlubině rokle o kilometr dál se v kostelíku pod převislou skálou poustevník modlí ke křesťanskému Pánu; napadne ho medvěd a bezděčnou ranou levé tlapy mu zlomí vaz.

Travnatou pláni u řeky projíždí k večeru skupina rytířů vedená neblaze pověstným Raymondem z Toulouse, ctižádostivým, téměř padesátiletým šlechticem, který pohledem spočine na visce, otočí se na kropířem ozdobeném koni a zavolá na jednoho z mužů: Jak se jmenuje to orlí hnízdo tam pod tím útesem? Oslovený rytíř pokrčí rameny. Jsou na cestě na východ, jejich pouť potrvá rok a budoucí proslulý křížák, bojovně naladěný Raymond z Toulouse, se z ní vrátí s vypíchnutým okem. O pátrání po urozené uprchlici je zpraven a zná i výši odměny, kterou za ni otec nabídl; normanští rytíři často projížděli Provence po cestě na dobytá sicilská území a ubytovávali se u vysoce postavených zemských pánů. Že by po ní ovšem měl slídit v této visce, ho vůbec nenapadne. Čerstvé prvorodičce je v té době dvacet let a netuší, jak blízko má nebezpečí na dosah. David však rytíře na pláni spatří. Srdce mu divoce buší až v krku, přemáhá ho temná předtucha. K smrti vyděšený vejde do domu a najde svou ženu, jak klečí u postele. Co to děláš? zeptá se užasle. Slíbila jsi přece, že už žádné křesťanské modlitby odříkávat nebudeš. Žena znaveně a provinile vstane, jednou ruku se podpírá v pase. Zapomněla jsem, říká.

Znovu si lehne a zavře oči. V duchu vidí, jak se za oknem přímořského kostela kýve kadidlo.

Lípy a jilmy žloutnou a červenají, rána jsou chladná a jasná. Mladá matka sleduje, jak muži přinášejí do vsi zabitě divočáky, jeleny a zajíce. Ze zuhelnatělé kančí kůže se šíří hořký, štiplavý dým, dělá se jí z něj nevolno. Nad nízkými střechami stoupají obláčky kouře z páleného dubového dřeva. Nastává období dešťů. Úrodná náhorní plošina se mění v bezútěšnou šedou pánev, přes niž se prohání západní vítr.

Chamutal jen těžko uvyká prostému a tvrdému životu na vesnici, jaký doposud neznala. Ponuré kopce a skály jí někdy připadají neskutečné, jako by se jí to všechno jen zdálo.

Jednoho deštivého večera zaznamená tichou přítomnost ohromného množství hlemýžďů a ropuch. Ropuchy houkají, je to zvuk podobný tomu, jaký vyluzují sovy, ale slabší a jemnější. Když kolem těch malátných stvoření prochází, uskakují před ní na fasády. Bezmocně, téměř jako lidé, se drží na kolmých zdech s předníma nohama nataženými, jako by se modlily k nebi o pomoc. Když její kroky odezní, opět upadnou do apatie.

Hlemýždi jsou jiní. Po každém večerním deštičku se beze-lstně uvelebí uprostřed ochozených dlažebních kostek starých uliček a lezou po sobě, aby se spářili. Často umírají pod nohama kolemjdoucích, kteří se tudy pozdě večer trousí. Jejich křehké skořápky praskají a ven se řine sliz. To, co mělo formu a obsah, se opět stává mrtvou hmotou zbavenou své křehké struktury. Někteří obyvatelé sbírají hlemýžďe upro-

střed milostné hry z dlažby, házejí je do měděného kotlíku a zaživa je vaří, aby si je mohli dopřát k snědku.

Chamutal je z takových věcí otřesená.

Když byla malá, vyprávěli jí o přírodě, které vládne Bůh. Se židovským bohem, jehož jméno nesmí vyslovit, nachází podobnosti, ale není si úplně jistá, v čem se oba liší. Stačí, aby zahlédla, jak v kádince s medem uvízne a za hlasitého bzučení v agónii umírá vos, jak malého, černého štíra drtí bota, a musí odvracet tvář a trápit se otázkou, který bůh tohle dokáže vysvětlit. Když kojí své několikaměsíční dítě, malého Jaakova, občas ji popadá tíseň a neurčité obavy. Copak z jejího tolik chráněného života v malebném domě na severu nezůstane vůbec nic? Jaký smysl má tato syrová existence, točící se kolem úděsného koloběhu smrti? Teologové takové skutečnosti přehlížejí, jako by ve všem shledávali jasný záměr. Někdy má pocit, že se zřeknutím víry svých rodičů ocitla ve vzduchoprázdnu. David ji poučuje o Tóře a dávné historii židovského národa, ona však ztratila půdu pod nohama a není nikoho, s kým by o svých ztracených jistotách mohla mluvit: křesťané by ji ihned označili za čarodějnici a chtěli by ji upálit na hranici, židé by soudili, že pokud pochybuje, není jako proselytka hodnověrná a nikdy nemůže být přijata do židovské komunity. A tak dělá to, co poslušné ženy dělají odjakživa všude: mlčí, sklání hlavu a tiše se modlí. Někdy ani neví ke komu, možná k hlasu ve svém nitru, ke ztracenému andělovi, který jako by jí tu a tam usedal na rameno, pročež se do ní dá prudký třas a ona se jme mumlat zaklínadla, aby sama sebe postavila zpátky do latě.

Bez ohledu na to, jak moc se snaží do malé komunity zapadnout, jak přívětivě se na ulici chová ke každému, kdo jí zkříží cestu, málokdy se dočká nějaké odezvy, většina ves-

ničanů ji lhostejně mívá. Jako urozená Normanka na takové chování nebyla zvyklá a jako privilegovaná židovka v Narbonne rovněž ne.

Když pochopí, že do této komunity nikdy nebude plně patřit, přestane se snažit. Od té chvíle ji ostatní víceméně mlčky akceptují, poněvadž přijala svou roli cizinky. Křesťanská honorace jí po nějaké době zdvořile kýve na pozdrav. Z očí jim sice číší ošemetné otázky, nicméně co naplat, je tu v bezpečí a její muž si dobře rozumí s rabínem Ovadjou. Nikdo se jí neptá, co tu pohledává. Ale ticho, které se kolem ní pokaždé rozhostí, když stojí mezi ostatními vesničany na malé návsi, je výmluvné. Místní si nepochybně myslí: plavovlasá židovka s ledově modrýma očima, na tom něco nesedí, ale nikdo nehne ani brvou. Jednoho dne po ní děti házejí kamínky a pozpěvují si u toho: *Mouri Jusiou, mouri – zemři žide, zemři.*

O tom všem přemýšlí, když se s bolestivě oteklou nohou, která se stále ne a ne zahojit, za soumraku belhá domů po hrbolatých, neopracovaných kostkách Grande Rue – což není nic víc než širší ulička, která dnes tvoří součást vycházkové trasy. Snaží se nepošlapat šneky, zejména ne ty, kteří jsou spolu tak okázale propletení v celé své měkké, pohyblivé mase průhledného chťice, jenž při jejich pomalé, zasněné milostné hře s tak nehoráznou obscénností stoupá z jejich šnečích ulit.

Nastává nečekaně tvrdá zima. Vesnice je už několik týdnů zasypaná silnou vrstvou zmrzlého sněhu. Za jasných dnů se údolím prohání ledový mistral. V oslnivé bílomodré záři se zastavil život. Lidé v ponurých domech kašlou schoulení u ohnišť, v nichž pálí dubová polínka, která si na podzim pečlivě vyskládali podél zdi. Z chatrných komínů stoupá modrý kouř. Drží se v místnostech. Vesničané žijí z toho, co jim zbylo v zatuchlých sklepích a na půdách: hlízy a tuřiny, tvrdá špalda pracně namletá na lepkavou mouku, kusy nasoleného masa, které povaří ve vodě nebo upečou v popelu. Hrozí hladomor. Lidé stahují z kůže, porcují a s bylinkami vaří mršiny psů s krvavou skvrnou na čenichu, kteří zmrzli ve sněhu. Chutnají odporně mdle. Do horké vody se hází svazky sušeného tymiánu; odvar smíchaný se zbytkem medu pomáhá na řezavou bolest na plicích. Sláma v postelích je provlhlá, vyhublé děti se třesou zimou. Ve sklepích piští krysy. Pak je zase několik dní smrtelně bílo a jasno. Nic se nehýbe. Těsně po poledni, když se v údolí střídají proudy teplého a studeného vzduchu, se občas do stěn tiše opře prudký poryv větru. *Vúúúúf*, ozývá se, *vúúúúf*, a pak najednou škvírami zavýje meluzína, načež se vše zase pohrouží do nekonečného ticha. David předčítá v synagoze, monotónní hlasy přinášejí útěchu. Z nízkých střeš visí rampouchy, u dveří několika větších domů leží navátý sníh. Vzáývání Hospodina, kletby, protivenství, modlitby, čekání, spánek. Křoupající kroky v modravé ulici. Skřípání